Nr 70.

Ankom till riksdagens kansli den 20 maj 1927 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare ersättning till M. Nylén för ett av staten övertaget kaffeparti jämte i ämnet väckta motioner.

(1:sta avd.)

I en till riksdagen den 30 december 1926 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 40, har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen medgiva, att från statens folkhushållningskommissions fond må såsom ytterligare ersättning för i statsrådsprotokollet angivna av staten övertagna kaffepartier till köpmannen M. Nylén utbetalas ett belopp av 12,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom första kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 188 av herr *Lindhagen,* vari hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att, utöver det i propositionen nr 40 föreslagna belopp, må från statens folkhushållningskommissions fond utbetalas ytterligare ersättning till det belopp, som efter vederbörande utskotts förslag kan anses skäligt och med statens värdighet överensstämmande.

nr 189 av herr *Julin,* vari hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att från statens folkhushållningskommissions fond må såsom ytterligare ersättning för ifrågavarande kaffepartier till köpmannen M. Nylén utbetalas ett belopp av 65,000 kronor.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande nr 19 lämnade utskottet följande redogörelse för vad däri förekommit.

I en till Kungl. Maj:t den 6 oktober 1920 inkommen ansökning anförde köpmannen Martin Nylén, Stockholm, i huvudsak följande: I november 1917 hade Nylén i Haparanda inköpt särskilda från Finland införda partier kaffe om tillhopa 2,391 kilogram. Kaffet hade i vanlig ordning angivits till förtullning dels i Nyléns och dels i säljarnas namn. Vid denna tid hade ej rått import- eller transportförbud å kaffe, och Nylén hade vid kaffets inköpande varit övertygad om att han kunde disponera över detsamma. Härutinnan hade han styrkts därav, att under hösten nämnda år — då samma bestämmelser rörande försäljning av omförmälda vara varit rådande som vid Nyléns inköp — på offentlig auktion i Haparanda genom vederbörande landsfiskal försålts kaffepartier. Det pris, som därvid erhållits, hade uppgått till omkring 21 kronor för kilogram. Det av Nylén inköpta kaffet hade av honom nedsänts till

Stockholm. Vid framkomsten dit hade kaffet genom folkhushållningskommissionens ingripande med stöd av förfoganderättslagen förklarats förbrutet och genom polismyndighetens försorg omhändertagits. Nylén hade därefter anhållit att av kommissionen utbekomma ersättning för kaffet efter det pris detsamma betingat i inköp med tillägg av utgivna kostnader, utgörande tillhopa 43,000 kronor. Av kommissionen hade Nylén emellertid fått mottaga likvid endast efter 2 kronor 50 öre för kilogram eller med 5,977 kronor 50 öre. Då denna ersättning ej ens täckte de med köpet förenade kostnaderna, hemställde Nylén hos Kungl. Maj:t att utfå åtminstone det pris, vartill kommissionen försålt s. k. lyxkaffe, eller efter 6 kronor för kilogram jämte frakt och tull, utgörande — efter avdrag av det redan uppburna beloppet — 9,852 kronor 92 öre.

Av två vid nämnda ansökning i avskrift fogade polisrapporter framgår, att den 2, den 3 och den 6 december 1917 av kriminalpolisen i Stockholm, på begäran av folkhushållningskommissionen, å centralstationen därstädes omhändertagits tre från Nylén översända kaffepartier om tillhopa 2,391 kilogram, vilka sedermera för kommissionens räkning upplagts hos viss firma.

Efter framställning från kommissionen hade därefter Kungl. Maj:t genom särskilda beslut respektive den 4, den 7 och den 14 december 1917 förordnat, att kaffepartierna skulle jämlikt lagen den 27 april 1917 (nr 151) om förfogande över viss egendom vid utomordentliga av krig föranledda förhållanden avstås till kronan; och hade kronan sedermera förfogat över desamma. I april 1918 hade Nylén mottagit ovannämnda efter 2 kronor 50 öre för kilogram beräknade ersättning för det sålunda avstådda kaffepartiet.

Efter avstyrkande utlåtande av folkhushållningskommissionen, av vilket utlåtande framgår att likvid för kaffepartierna erlagts efter det i riksvärderingsnämndens taxa av den 29 och 30 oktober 1917 fastställda pris för orostat santoskaffe av 2 kronor 50 för kilogram, fann Kungl. Maj:t genom beslut den 5 november 1920 ansökningen i fråga icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Därefter har Nylén hos Kungl. Maj:t gjort förnyade framställningar, vari han på närmare utvecklade skäl hemställt om utbekommande av ersättning för den förlust han genom ovanberörda beslag ansett sig hava lidit. Dessa ansökningar, över vilka utlåtanden avgivits av folkhushållningskommissionen respektive dess avvecklingskommitterade, hava icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Genom utslag den 7 oktober 1922 har emellertid riksvärderingsnämnden, varest Nylén anhållit om ytterligare ersättning för kaffepartiet, tillerkänt Nylén sådan ersättning med 50 öre för kilogram eller alltså med tillhopa 1,195 kronor 50 öre. Den sammanlagda ersättning Nylén bekommit uppgår följaktligen till 7,173 kronor.

Vidare har Nylén genom ansökning den 18 april 1923 uttagit stämning å Kungl. Maj:t och kronan till Stockholms rådhusrätt med yrkande om för-

pliktande för kronan att till Nylén utgiva ersättning för den skada Nylén lidit därigenom att han varit förhindrad att själv förfoga över kaffepartierna. Denna skada beräknades motsvara skillnaden mellan värdet av kaffepartierna vid den tid desamma fråntagits Nylén, vilket värde uppskattades till 22 kronor för kilogram, och den ersättning Nylén erhållit eller således till 45,429 kronor. Härjämte yrkades ränta å beloppet.

Rådhusrätten, varest såväl Nylén, som åtnjutit förmånen av fri rättegång, som kronan fordrat ersättning för rättegångskostnaderna, har genom dom den 2 april 1924 dels med anledning av från kronans sida i sådant hänseende gjord invändning funnit hinder icke möta för upptagande till prövning av den utav Nylén förda talan i hela dess vidd dels ock, enär Nylén icke förebragt någon omständighet, som lagligen medförde skyldighet för kronan att gottgöra Nylén den förlust han i förevarande avseende lidit, funnit Nyléns talan icke kunna bifallas; men blevo med avseende å sakens beskaffenhet rättegångskostnaderna mellan parterna skäligen kvittade.

Svea hovrätt, varest parterna å ömse sidor sökt ändring i rådhusrättens dom, kronan allenast i fråga om rättegångskostnaderna, har genom dom den 5 februari 1926 icke funnit skäl att göra ändring däri.

Sedan Nylén hos Kungl. Maj:t i högsta domstolen anhållit om tillstånd att fullfölja talan mot hovrättens dom utan hinder därav att han icke förmått fullgöra föreskriven nedsättning till säkerhet för motpartens kostnadsersättning, har Kungl. Maj:t genom utslag den 1 juni 1926 icke funnit skäl bifalla ansökningen, i följd varav hovrättens dom skulle stå fast.

Efter det den av Nylén mot kronan förda skadeståndstalan sålunda ogillats, har Nylén i en den 15 juni 1926 dagtecknad framställning hos Kungl. Maj:t anhållit att av nåd bliva tillerkänd ersättning för ifrågavarande kaffepartier med ytterligare 19 kronor för kilogram jämte 6 procent ränta från den 4 december 1917, därvid sökanden, som ansåge sig alldeles särskilt hårt behandlad, åberopat, att han levde under de mest brydsamma ekonomiska förhållanden.

Över denna ansökning har statskontoret den 19 augusti 1926 avgivit infordrat utlåtande, därvid tillika överlämnats yttrande i ärendet av häradshövdingen G. F. Lindstedt, vilken i egenskap av delegerad för avveckling av folkhushållningskommissionen tagit befattning med vissa i ansökningen berörda frågor.

Häradshövding Lindstedt har åberopat ett av *folkhushållningskommissionens avvecklingskommitterade* den 21 maj 1924 i ersättningsfrågan avgivet utlåtande. I detta utlåtande anföra kommitterade bland annat följande.

Därest frågan skulle bedömas ur ren billighetssynpunkt, förelåge enligt kommitterades mening vissa ömmande omständigheter, som kunde åberopas såsom skäl för utbetalande till Nylén av särskild ersättning. Av folkhushållningskommissionen och dess avvecklingskommitterade hade tidigare i ärendet uttalats den uppfattningen, att Nylén på grund av bestämmelserna i § 9 av förordningen den 16 februari 1917 angående regleringen av kaffeförbrukningen (sv. förf. s. nr 47) ej skulle hava varit berättigad att i han-

deln fritt försälja de av honom importerade kaffepartierna. Gent emot denna uppfattning förelåge emellertid, såsom av Nylén numera påvisats, det förhållandet, att Svea hovrätt genom utslag i rättegång den 1 juli 1919 funnit bestämmelserna i förberörda § 9 icke vara tillämpliga å kaffe, som införts i riket efter den 19 februari 1917 och icke blivit lagt under beslag, samt att justitiekanslern icke funnit skäl föreligga att medgiva besvär över detta Svea hovrätts utslag.

Vidare vore att märka, att sådana omständigheter, som *att* kaffe av tullmyndigheterna i Haparanda försåldes å offentlig auktion ännu i september 1917 samt *att* Nylén ostridigt ägde rättighet från utlandet importera och inom riket transportera kaffe, måste varit ägnade att giva Nylén stöd för antagandet, att han ägt rättighet att i handeln fritt försälja kaffepartierna ifråga.

Såsom av avvecklingskommitterade i utlåtande den 4 mars 1922 anförts, vore Nylén visserligen ej den ende, för vilken kaffepartier, importerade under tiden efter det allmänna kaffebeslaget den 19 februari 1917, beslagtogos. Såvitt avvecklingskommitterade kunnat utröna, vore emellertid det Nylén tillhöriga parti, vilket på framställning av folkhushållningskommissionen genom Kungl. Maj:ts beslut den 4 december 1917 beslagtogs, det första kaffeparti, som blev föremål för dylikt beslag. Nylén blev sålunda i motsats till de övriga, som drabbades av liknande kaffebeslag, utan någon föregående varning berövad ett avsevärt ekonomiskt värde, varöver han, på sätt förut anförts, ej saknat skäl antaga, att han kunde fritt förfoga. Jämväl syntes det av för kommitterade tillgängliga handlingar, som om i intet fall för person eller firma beslagtagits så stora kaffepartier som de, vilka beslagtogos för Nylén och för vilka han nu krävde särskild ersättning.

Att Nylén genom beslagsåtgärden åsamkats en högst avsevärd förlust syntes avvecklingskommitterade ock vara uppenbart. Huruvida denna förlust varit orsaken till de stora ekonomiska svårigheter, vari Nylén råkat, och till att han ej kunnat fortsätta med sin affärsverksamhet, undandroge sig naturligen avvecklingskommitterades bedömande, men syntes med hänsyn till förlustens storlek i förhållande till den ekonomiska omfattningen av Nyléns affärsverksamhet vid tidpunkten i fråga icke osannolikt.

Slutligen ville avvecklingskommitterade framhålla, att folkhushållningskommissionen vid tidpunkten i fråga försålde kaffe till restauranger efter ett pris av 6 kronor per kilogram. Huruvida nu omhandlade beslagtagna kaffepartier av folkhushållningskommissionen använts för sådant ändamål, läte sig numera ej utröna.

Häradshövding Lindstedt har för egen del anfört följande.

»Såvitt det nu är mig möjligt utreda, äro de av Nylén i hans underdåniga skrivelse lämnade faktiska uppgifter riktiga. Det synes sålunda numera utrett, att Nylén lagenligt importerat ett parti kaffe från Finland till Sverige och likaledes lagenligt transporterat detta till Stockholm. I Stockholm ha 2,391 kg. av kaffet blivit honom av polismyndigheten härstädes obehörigen fråntagna och överlämnade till folkhushållningskommissionen, som utan behörighet införlivat partiet med sitt kaffelager. Först därefter — två à tre dagar senare (?) — utverkade F. H. K. Kungl. Maj:ts beslut om att kaffet skulle tagas i beslag, vilket beslut emellertid icke behörigen delgavs Nylén. Sedan till en början av F. H. K. till Nylén för kaffet utbetalats kr. 2:50 pr kg., tillerkändes Nylén av riksvärderingsnämnden, vars prövning han påkallade, ytterligare 50 öre pr kg. Av Nylén sedermera

mot Kungl. Maj:t och Kronan vid domstol förd talan om ersättning för den skada, som genom polismyndighetens olagliga förfarande skulle hava tillskyndats honom, har av domstolarna ogillats.

Vad då först angår Nyléns juridiska rätt torde en talan om ersättning av Kronan för skada, som genom polismyndighetens åtgärd må hava tillskyndats Nylén, icke enligt svensk rätt kunna bifallas. Annorlunda skulle saken möjligen ställa sig med en talan mot F. H. K. om utbekommande av resterande köpeskilling för det av F. H. K. av Nylén köpta kaffet eller om ersättning för värdet av det kaffe F. H. K. övertagit och tillgodogjort sig. En dylik talan skulle emellertid ställa sig olika, därest F. H. K. med stöd av förfoganderättslagen tvångsvis köpt kaffet eller om kaffet icke sålunda inköpts. I förstnämnda fall skulle köpeskillingen i brist på åsämjande hava utgått enligt riksvärderingsnämndens taxa, under det i sistnämnda fall allmänna köplagens bestämmelser bort bliva normerande eller ersättning utgå med belopp motsvarande kaffets dåvarande värde.

Då F. H. K. synes hava underlåtit iakttaga förfoganderättslagens i förevarande fall tillämpliga bestämmelser om verkställighet av det av Kungl. Maj:t beslutade beslaget, torde kaffepartiet ifråga svårligen mot Nyléns bestridande kunna anses hava beslagtagits enligt förfoganderättslagen. Den omständigheten, att Nylén sedermera, efter det F. H. K. redan förfogat över varan, erhållit kännedom om beslagsbeslutet, torde icke inverka härpå. Även om emellertid därutinnan en motsatt åsikt skulle kunna göras gällande, torde dock i förevarande fall den nämnda omständigheten svårligen kunna göras gällande mot Nylén, då det icke lärer kunna utredas, att partiet i fråga ens vid beslagsbeslutets meddelande än mindre vid 'delgivningen', då beslaget skulle trätt i kraft, fanns i behåll. Att riksvärderingsnämnden, som i själva verket icke torde varit behörig att till prövning upptaga Nyléns därstädes förda talan om ytterligare ersättning, det oaktat behandlat saken, lärer berott därpå, att någon invändning om behörigheten icke av någondera parten framställts. Med hänsyn till omständigheterna synes mig ej heller i själva anhängiggörandet av saken hos nämnden kunna sägas ligga ett för Nylén bindande erkännande, att ett lagligt beslag ägt rum.

På grund av det anförda synes mig sålunda Nyléns juridiska rätt böra bedömas så, som hade något beslag icke ägt rum. Skulle därvid F. H. K. anses hava köpt varan av Nylén, skulle, såsom ovan anförts, köplagens bestämmelser bliva avgörande för det pris, kommissionen hade att betala. Enligt 5 § nämnda lag skall, där köp är slutet utan att priset blivit bestämt, köparen erlägga vad säljaren fordrar, där det ej kan anses oskäligt. Att någon överenskommelse om priset icke träffats i förevarande fall torde vara uppenbart. Visserligen är det klart, att F. H. K. för sin del avsett att köpa varan för allenast högst 3 kronor pr kg., men lika klart torde vara, att Nylén ej gått in därpå. Vad som i detta fall skulle kunnat överstiga ett skäligt pris, är uppenbarligen synnerligen svårt att säga, men torde framgå av utredningen i det av Svea hovrätt avgjorda målet mellan Nylén och Kronan. I varje fall torde dock ett pris motsvarande den då normala anskaffningskostnaden för kaffepartiet jämte skälig handelsvinst icke kunnat anses som oskäligt i köplagens mening.

Skulle däremot något avtal om kaffets försäljning icke anses hava kommit till stånd — vilket synes mig riktigast —, torde kommissionen, som tillgodogjort sig Nyléns kaffe, enligt allmänna rättsgrundsatser varit skyldig ersätta honom den förlust han därigenom lidit. Vad ovan sagts rörande

en på polistjänstemans övergrepp mot Kronan förd skadeståndstalan synes mig icke tillämpligt ifråga om en mot kommissionen själv förd talan, grundad på en av kommissionen som sådan vidtagen åtgärd, ej heller då talan föres om ersättning för ett värde, som staten tillgodogjort sig. Vid beräkningen av ersättningen i förevarande fall torde knappast skäligen kunna åberopas, att skadans storlek skolat beräknas såsom om beslag ägt rum, utan torde skadan formellt sett bort beräknas med hänsyn till förhållandena vid varans övertagande av F. H. K. Härför tala även sakliga skäl i det dels något beslag ditintills icke ägt rum och dels något behov av dylikt ingripande från statens sida mot ifrågavarande extra kaffetillförsel till synes icke förelegat. Ersättningen torde sålunda knappast kunnat sättas lägre än till den av F. H. K. utnyttjade varans värde, därvid den normala anskaffningskostnaden för säljaren vid ifrågavarande tidpunkt skäligen bort anses utgöra ett minimum.

Huruvida numera någon möjlighet står Nylén till buds att vid domstol göra sin talan mot Kronan gällande, kan jag, i saknad av ordalagen i Kungl. Hovrättens dom i ovannämnda mål samt av övriga handlingar i saken, icke bedöma.

Även om emellertid Nylén fortfarande skulle kunna anses hava någon juridisk rätt mot Kronan på grund av omhändertagandet av hans ifrågavarande kaffeparti, synes detta dock icke behöva utgöra något hinder för prövning av hans nu gjorda underdåniga ansökning att av nåd utbekomma den gottgörelse, vartill billighetsskäl kunna föranleda, därest iakttages, att vad Kungl. Maj:t av nåd kan komma att bevilja honom, må av honom utbekommas endast under förutsättning, att han skriftligen avstår från alla vidare anspråk.

Vidkommande härefter frågan om billighetsskäl kunna anses påkalla att Nylén, även om han ej skulle kunna åberopa och göra gällande någon juridisk rätt till ersättning, likväl av nåd tillerkändes sådan, har F. H. K:s avvecklingsdelegerade i förut avgivet underdånigt yttrande för sin del framhållit, att sådana skäl föreligga. Någon anledning att numera frångå den ståndpunkt, jag i egenskap av sådan delegerad då intagit, har jag icke. Utöver vad därutinnan anförts vill jag emellertid ytterligare erinra, att i alla de fall, då staten under krigsåren ansåg sig böra tillgripa utvägen att tvångsköpa varor av enskilda, köpeskillingen bestämdes efter taxa, som uträknats med hänsyn till den enskildes beräknade kostnader för varans produktion resp. anskaffande, *att* detta jämväl varit fallet med kaffe, för vilket priset bestämdes efter den kostnad, för vilken då i riket befintligt kaffe ansågs hava importerats, *samt att* den mot Nylén tillgripna åtgärden dels faktiskt ter sig som ensam i sitt slag, dels i förhållande till eljest tillämpade principer såväl som till förfoganderättslagens grunder framstår som orättvis. Enligt nämnda principer och grunder borde enligt mitt förmenande Nylén, därest kaffet varit lagligen importerat och förtullat, hava för kaffet, även om det beslagtagits, tillerkänts ersättning åtminstone för sina självkostnader.»

Statskontoret har i ärendet anfört följande.

Även om vissa billighetsskäl måhända kunde anföras till stöd för sökandens begäran om ytterligare ersättning, kunde omständigheterna vid varans importerande dock knappast anses vara sådana, att från svenska statsverket borde i nådeväg beredas sökanden ersättning för den förlust han kunde hava lidit. Härtill komme, att sökanden ej kunnat styrka beloppet av denna förlust eller av de »självkostnader», för vilka han enligt häradshövdingen

Lindstedts mening under viss förutsättning borde skäligen erhålla ersättning. Då sökanden själv för övrigt, enligt vad som framginge av handlingarna i ärendet, dragit frågan om det skäliga ersättningsbeloppet under riksvärderingsnämndens prövning, torde enligt statskontorets mening högre ersättning än som av nämnden fastställts icke böra i nu ifrågasatt ordning beredas honom; och finge statskontoret alltså hemställa, att ansökningen icke måtte till någon åtgärd föranleda.

Sedan statskontoret härefter anmodats avgiva förnyat utlåtande under förutsättning att Nyléns nu förevarande framställning skulle helt eller delvis bifallas, har *statskontoret* i utlåtande den 29 november 1926 anfört att, därest Kungl. Maj:t skulle finna skäl bereda sökanden ersättning för av honom lidna förluster, hinder ej torde möta att sådan ersättning utginge av statens folkhushållningskommissions fond, å vilken sistnämnda dag förefunnes en kontant behållning av 334,713 kronor 92 öre.

Vidare har Nylén till Kungl. Maj:t inkommit med en den 20 december 1926 dagtecknad skrift i ärendet, däri sökanden anhållit, att Kungl. Maj:t ville till lindring av hans nästan outhärdliga nödläge förhjälpa honom till en snar uppgörelse.

Slutligen må anmärkas, att *ordföranden i folkhushållningskommissionen*, nuvarande landshövdingen H. Elmquist i ett i statsrådsprotokollet återgivet uttalande i ämnet anfört, att han ej tilltrodde sig att kunna bedöma i vad mån Nyléns anspråk kunde hava rättslig grund eller icke, men att det i varje fall ville synas, som om Nylén på sin tid blivit onödigt hårt och knappast riktigt behandlad från folkhushållningskommissionens sida. Vid sådant förhållande och då det torde vara utrett, att Nyléns fall vore i sitt slag enastående, vadan ett tillmötesgående av hans krav näppeligen kunde få några betänkliga konsekvenser, syntes det riktigt och billigt, att Nylén tillerkändes högsta möjliga ersättningsbelopp, vilket landshövding Elmquist sålunda ville på det varmaste förorda.

För egen del yttrade utskottet följande:

»Vad i ärendet förekommit har bibragt utskottet den uppfattningen, att staten omhändertagit och tillgodogjort sig ifrågavarande Nylén tillhöriga kaffepartier på sätt och under omständigheter, som göra att staten icke bör undandraga sig ersätta Nylén därför med ett belopp motsvarande vad han själv vid inköpet fått betala. Enligt handlingarna i ärendet, varav utskottet tagit del, utgör Nyléns inköpspris för kaffepartierna i medeltal 17 kronor 50 öre per kilogram eller sålunda med denna beräkningsgrund för de av staten övertagna kaffepartierna tillhopa 41,842 kronor 50 öre. Då Nylén på sätt framgår av den ovan lämnade redogörelsen förut erhållit ersättning med tillhopa 7,173 kronor, bör enligt utskottets mening ett ytterligare belopp av 34,669 kronor 50 öre ersättas honom. Någon ersättning därutöver på sätt i motionen I: 189 ifrågasatts kan utskottet följaktligen icke tillstyrka. En förutsättning för ersättningens utgående bör vara, att Nylén avsäger sig varje ytterligare anspråk på gottgörelse med anledning av kronans övertagande av kaffepartierna.

Ersättningen i fråga torde, såsom i Kungl. Maj:ts proposition föreslagits,

böra beredas från statens folkhushållningskommissions fond, som för utbetalningen lämnar tillgång.»

Under åberopande av det anförda hemställde utskottet, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och motionerna I: 188 och 189 medgiva att från statens folkhushållningskommissions fond må såsom ytterligare ersättning för ifrågakomna av staten övertagna kaffepartier till köpmannen M. Nylén utbetalas ett belopp av 34,669 kronor 50 öre.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hava båda kamrarna visat ärendet åter till utskottet för ny behandling.

Av vad som vid ärendets behandling i kamrarna anförts synes framgå att återremissen föranletts dels av framkomna uppgifter att Nylén icke varit behörig ägare till ifrågavarande kaffeparti dels ock därav att det ifrågasatts huruvida Nylén med hänsyn till då gällande författningsbestämmelser ägt möjlighet att sälja kaffepartiet under tiden mellan polisens omhändertagande och Kungl. Maj:ts beslut om dess beslagtagande.

Utskottet har från statskontoret i vederbörlig ordning införskaffat den ytterligare utredning i ärendet, som påkallats med hänsyn till vad vid dess behandling i kamrarna sålunda förekommit. Denna utredning finnes sammanfattad i såsom bilaga härvid fogade P. M. av ombudsmannen i statskontoret

Av berörda promemoria inhämtas i fråga om rätten till ersättning för det beslagtagna kaffepartiet i huvudsak följande:

Sedan ifrågavarande kaffebeslag i december 1917 ägt rum hade Nyléns rätt till ersättning för kaffepartiet tagits i mät för verkställighet av en fordran å Nylén å 5,585 kronor 25 öre jämte provision och kostnader. Den sålunda utmätta rätten försåldes sedermera i mars 1918 på offentlig stadsauktion till utmätningssökanden för 3,410 kronor. Då folkhushållningskommissionen i april 1918 tillerkänt Nylén ersättning med 5,977 kronor 50 öre hade alltså detta belopp uppburits av utmätningssökanden. Genom avtal den 5 oktober 1919 mellan denne och Nylén hade emellertid den sistnämnde återfått sin rätt. Emellertid hade redan den 18 juni 1917 beviljats registrering för »Martin Nyléns aktiebolag». Bolaget försattes den 29 augusti 1918 i konkurs. I den i anledning av konkursen upprättade bouppteckningen upptogs som tillgångar diverse kontorsinventarier i Haparanda, värderade till 800 kronor, och som tvistiga och osäkra fordringar tillhopa 62,312 kronor 10 öre, därav hos folkhushållningskommissionen 43,426 kronor 60 öre. Konkursboets tillgångar och skulder hade uppgivits av Nylén. I april 1919 hade samtliga de i konkursboet upptagna tillgångarna försålts till Nylén för en kontant erlagd köpeskilling av 600 kronor. Nylén hade numera förklarat, att upptagandet av den i bolagets konkursstat avgivna fordran hos folkhushållningskommission å 43,426 kronor 60 öre varit föranlett av det förhållandet, att Nylén handlat under överdriven ängslan för att någon skulle kunna göra gällande, att egendom undandolts. Han hade

därför i bolagets konkursstat upptecknat såsom tillgång allt som med något fog kunde tänkas tillhöra vare sig honom själv eller bolaget. Konkursen hade den 24 maj 1919 avslutats utan utdelning.

Utskottet.

Av den i propositionen förebragta utredningen framgår, att kriminalpolisen i Stockholm den 2, 3 och 6 december 1917 efter framställning från folkhushållningskommissionen omhändertagit ett köpmannen Martin Nylén tillhörigt kaffeparti om tillhopa 2,391 kilogram. En dylik åtgärd lärer emellertid icke hava stått i överensstämmelse med gällande lag, enär därför skulle erfordrats beslut av Kungl. Maj:t enligt förfoganderättslagen av den 27 april 1917. Kungl. Maj:ts beslut i ärendet skedde först den 4, 7 och 14 december 1917. I överensstämmelse med en lagkraftvunnen dom av Svea hovrätt i liknande mål den 1 juli 1919 torde såsom i ovanberörda P. M. ock uttalats Martin Nylén haft rätt att fritt förfoga över ifrågavarande kaffeparti, intill dess Kungl. Maj:ts beslut fattats. Med hänsyn till det vid tiden för beslaget rådande läget ifråga om handeln med kaffe synes sannolikt, att kaffepartiet kunnat med ekonomisk fördel hava avyttrats före Kungl. Maj:ts ovanberörda beslut.

Såsom framgår av utskottets tidigare utlåtande i ärendet hyste utskottet den uppfattningen, att kronan satt sig i besittning av kaffepartiet på sådant sätt, att det syntes skäligt, att Nylén, såsom kaffepartiets ägare vid tidpunkten för beslaget, borde erhålla viss gottgörelse utöver vad som tidigare till honom utbetalts.

På sätt förut nämnts har fråga väckts, huruvida Nylén eller Martin Nyléns aktiebolag vid tidpunkten för beslaget varit att betrakta såsom ägare till kaffepartiet. Av den av utskottet införskaffade utredningen framgår emellertid, att en fordran hos folkhushållningskommissionen om ersättning för här berörda kaffeparti den 6 februari 1918 togs i mät för skuld såsom Martin Nyléns enskilda egendom, varefter densamma å offentlig stadsauktion den 4 mars 1918 försåldes till utmätningssökanden. Härav synes framgå, att kaffepartiet icke tillhört Martin Nyléns aktiebolag utan Nylén personligen. Att samma fordran upptagits såsom tillgång i nämnda aktiebolags konkurs, torde alltså varit oriktigt, enär densamma såsom ovan visats vid tiden för konkursen innehades av tredje man, vilken, sedan hans fordran blivit tillfredsställd genom av folkhushållningskommissionen utbetald ersättning, den 5 oktober 1919 — mer än fyra månader efter det bolagets konkurs avslutats — örerlåtit densamma å Nylén.

Utskottet har emellertid icke kunnat undgå finna, att då här gäller att bedöma frågan, huruvida av rättvisa och billighet ytterligare ersättning bör till Nylén utbetalas, de förut okända omständigheter, som nu genom utredningen framkommit, synas vara ägnade att i hög grad försvåra detta bedömande. Utskottet syftar härvid närmast på det oklara sammanhanget mellan Nyléns egna affärer och bolagets, vilket ju även tog sig uttryck i att ifrågavarande fordran angavs såsom tillgång i bola-

gets konkursstat. Med hänsyn, bland annat, till att enligt uppgift bolagets handelsböcker lära hava förkommit, synes icke heller troligt, att någon fullt klarläggande utredning i dessa avseenden står att vinna. Emellertid synes det utskottet med hänsyn särskilt till förfaringssättet vid beslaget som om här dock borde tillämpas regeln, att man i tveksamma fall bör följa den mildare vägen. Utskottet anser därför, att någon ytterligare ersättning bör beredas Nylén men kan i det skick ärendet nu befinner sig dock icke förorda högre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må med avslag å de i ämnet väckta motionerna I:188 och 189 bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 20 maj 1927.

På jordbruksutskottets vägnar:

G. SEDERHOLM.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sederholm*, *Nilsson* i Kabbarp, *Boberg*, *Sjöblom*, *Tjällgren*, *Gabrielsson*, *Andersson* i Fältenborg och *Kropp*; samt

från andra kammaren: herrar *Olsson* i Broberg, *Johansson* i Uppmälby, *Sköld*, *Carlström*, *Andersson* i Grimbo, *Sjölander*, *Hedlund* i Häste och *Björk*.

Reservation

av herrar *Sederholm*, *Nilsson* i Kabbarp, *Boberg*, *Sjöblom*, *Olsson* i Broberg, *Gabrielsson* och *Kropp*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Utskottet. Såsom framgår av utskottets tidigare utlåtande i ärendet, hyste utskottet den uppfattningen, att kronan satt sig i besittning av kaffepartiet på sådant sätt, att det syntes skäligt, att Nylén, såsom kaffepartiets ägare vid tidpunkten för beslaget, borde erhålla viss gottgörelse utöver vad som tidigare till honom utbetalts.

Genom den nu verkställda utredningen hava emellertid för utskottet framkommit omständigheter, som synas giva vid handen, att ovisshet måste anses föreligga, huruvida Nylén eller »Martin Nyléns aktiebolag» vid sagda tidpunkt varit att betrakta såsom ägare till kaffepartiet. Det förhållandet,

att Nylén sedermera, på sätt av utredningen framgår, förvärvat rätt till ifrågavarande fordran mot kronan, synes utskottet härvidlag vara av mindre betydelse. Därest bolaget varit kaffepartiets ägare, synes det utskottet, som om den ersättning, staten nu skulle kunna vilja av billighet utbetala, icke borde tillkomma Nylén utan då snarare borgenärerna i bolagets konkurs, som avslutades utan utdelning.

I det skick ärendet sålunda befinner sig har utskottet därför icke funnit det möjligt att nu ingå på något positivt ståndpunktstagande till de olika förslagen.

Utskottet får alltså hemställa,

att riksdagen måtte lämna såväl den förevarande propositionen som de i anledning av densamma väckta motionerna utan bifall.

Bilaga.

Promemoria.

I november 1917 hade handlanden Martin Nylén i Haparanda inköpt särskilda från Finland införda partier kaffe om tillhopa 2,391 kilogram. Kaffet, som i vanlig ordning angivits till förtullning och av tullverket utlämnats till fri disposition, hade av Nylén i tre partier nedsänts till Stockholm, där det vid framkomsten av kriminalpolisen i Stockholm på begäran av folkhushållningskommissionen omhändertagits den 2, 3 och 6 december 1917.

Efter framställning från kommissionen hade därefter Kungl. Maj:t genom beslut den 4, 7 och 14 december 1917 förordnat, att kaffepartierna skulle jämlikt lagen den 27 april 1917 (nr 151) om förfogande över viss egendom vid utomordentliga av krig föranledda förhållanden avstås till kronan.

I ersättning för de avstådda kaffepartierna hade Nylén i april 1918 fått mottaga 5,977 kronor 50 öre. Ersättningen beräknades efter 2 kronor 50 öre för kilogram i enlighet med ett i riksvärderingsnämndens taxa av den 29 och 30 oktober 1917 fastställt pris. Genom utslag den 7 oktober 1922 tillerkändes Nylén av riksvärderingsnämnden ytterligare ersättning med 50 öre för kilogram eller med tillhopa 1,195 kronor 50 öre. Den sammanlagda ersättning Nylén bekommit uppgick sålunda till 7,173 kronor.

Genom dom av Stockholms rådhusrätt den 2 april 1924 har rådhusrätten funnit sig icke kunna bifalla ett av Nylén efter stämning gjort yrkande om förpliktande för kronan att till Nylén utgiva ersättning för den skada han lidit därigenom, att han varit förhindrad att själv förfoga över kaffepartierna, beräknad av Nylén till 45,429 kronor jämte ränta. Svea hovrätt, varest parterna sökt ändring, har genom dom den 5 februari 1926, som vunnit laga kraft, icke funnit skäl göra ändring i rådhusrättens dom.

För verkställighet av Stockholms rådhusrätts dom den 28 juni 1917, varigenom Nylén förpliktats att till P. E. Bergström i Köping utgiva 5,585 kronor 25 öre jämte provision och kostnader, togs den 6 februari 1918 av vederbörande utmätningsman i mät den Nylén tillkommande rätt till ersättning för ett kaffeparti om 1,784 kilogram. Vid utmätningstillfället uppgav vederbörande föreståndare för folkhushållningskommissionens handelsavdelning, att kaffepartiet uppgick till denna storlek och att Kungl. Maj:t förfogat över varan enligt förfoganderättslagen. Kaffepartiet, som i utmätningssökandens skrivelse upptagits till cirka 20,000 kilogram, lärer, ehuru den av handelsavdelningsföreståndaren uppgivna kvantiteten avsevärt understiger förstnämnda kvantitet av 2,391 kilogram, få anses vara identiskt med det kaffe, för vilket Nylén nu begär ytterligare ersättning.

Vid offentlig stadsauktion i Stockholm den 4 mars 1918 försåldes på anmälan av förste stadsfogden i Stockholm den Nylén tillkommande utmätta rätten till ersättning för kaffepartiet till utmätningssökanden Bergström för en köpeskilling av 3,410 kronor. Advokaten Sigvard Lennander, som

fört Bergströms talan beträffande mellanhavandet med Nylén, har meddelat mig, att han av den ersättning å 5,977 kronor 50 öre, som Nylén i april 1918 bekommit av folkhushållningskommissionen, våren samma år uppburit ett belopp av 4,460 kronor och att återstoden åtgått till kostnader. Genom avtal den 5 oktober 1919 har Bergström å Nylén sedermera överlåtit den Bergström då tillkommande rätten till ifrågavarande auktionsinrop.

Den 18 juni 1917 beviljades registrering för *Martin Nyléns aktiebolag*, därvid i registret antecknats, att styrelsen, som hade sitt säte i Stockholm, utgjordes av köpmannen Martin Nylén, med Nils Foberg till suppleant, båda i Stockholm, samt att firman tecknades av Nylén. Bolaget försattes den 29 augusti 1918 i konkurstillstånd. Till rättens ombudsman i konkursen förordnades aktuarien Isidor Kjebon och till sysslo-man advokaten Hjalmar Karlsson här i staden. I den i anledning av konkursen upprättade boupptecknigen har upptagits som tillgångar diverse kontorsinventarier i Haparanda, värderade till 800 kronor, och som tvistiga och osäkra fordringar tillhopa 62,312 kronor 10 öre, därav hos folkhushållningskommissionen 43,426 kronor 60 öre. Konkursboets tillgångar och skulder hade uppgivits av Nylén, som den 19 september 1918 avlagt i konkurslagen föreskriven boupptecknigsed. Inställelse i konkursen har ägt rum den 11 november 1918. Konkursen har den 24 maj 1919 avslutats genom redovisning utan utdelning.

Enligt vad sysslomannen i intyg den 12 april 1927 och därefter telefonledes till mig meddelat, hava de i konkursboet upptagna inventarierna samt tvistiga och osäkra fordringarna, på sätt stadgas i § 51 i 1862 års konkurslag, försålts i april 1919 till Nylén för en den 24 i samma månad kontant erlagd köpeskilling av 600 kronor, därvid Nylén erhållit konkursboets rätt till de i konkursstaten upptagna tvistiga och osäkra fordringarna. Sysslomannen hade i ärendet vänt sig till folkhushållningskommissionen, där han fått den uppgiften, att någon fordran å 43,426 kronor 60 öre icke existerade. Rättens ombudsman har i intyg samma dag vitsordat, att han på hemställan av sysslomannen medgivit antagandet av ett anbud under hand å konkursboets i Haparanda befintliga tillgångar. Huruvida anbudet uttryckligen omfattade jämväl de i konkursboupptecknigen upptagna osäkra och tvistiga fordringarna har han däremot icke kunnat numera med bestämdhet intyga, men har han ansett sådant både sannolikt och naturligt, då frågan om huruvida fordringarna skulle ingå i anbudet eller ej saknade all betydelse för anbudets antagande, då samma fordringar ansåges fullständigt värdelösa. I intyget har rättens ombudsman tillika meddelat, att i allt fall fordran hos folkhushållningskommissionen icke bort på sätt som skett i den i anledning av bolagets konkurs upprättade boupptecknigen upptagas som nämnda bolags tillgång.

I skrivelse den 16 april 1927 till jordbruksutskottet har Nylén förklarat, att upptagandet av den i bolagets konkursstat angivna fordran hos folkhushållningskommissionen å 43,426 kronor 60 öre varit oriktigt. Upptagandet hade föranletts av det förhållandet, att Nylén handlade under överdriven ängslan för att någon skulle kunna göra gällande, att egendom undandolts. Han hade därför i bolagets konkursstat upptecknat som tillgång allt som med något fog kunde tänkas tillhöra vare sig honom själv eller bolaget.

Av vad sålunda förekommit lärer få anses framgå, att, även om Martin Nyléns aktiebolag vid tiden för kaffepartiets omhändertagande varit ägare av detsamma, Nylén i allt fall sedermera förvärvat den bolaget tillkommande rätt beträffande kaffepartiet.

Beträffande frågan huruvida Nylén eller bolaget vid tiden för omhändertagandet av kaffepartiet ägt möjlighet att fritt avyttra detsamma kan åberopas 9 § i förordningen den 16 februari 1917 angående regleringen av kaffeförbrukningen, däri stadgas, att från och med den 19 februari 1917 försäljning av kaffe i handeln icke finge ske annorledes än mot rekvisition, som vore av folkhushållningskommissionen eller å dess vägnar godkänd eller mot uppvisande av kort, som enligt bestämmelse av kommissionen medförde rätt till inköp av kaffe eller eljest i den ordning, som av kommissionen bestämdes. I ett den 1 juli 1919 av Svea hovrätt meddelat utslag har hovrätten emelllertid i ett liknande ärende förklarat, att ifrågavarande paragraf icke kunde anses tillämplig å annan vara än sådan som på grund av förfoganderättslagen den 9 juni 1916 varit belagd med beslag, och har justitiekanslern icke funnit skäl föreligga att medgiva besvär över detta utslag. Enligt förfoganderättslagen torde beslag icke kunnat anses vara för handen, förrän Kungl. Maj:t därom förordnat, och lärer vid sådant förhållande ett omhändertagande dessförinnan av varan sakna stöd av lag. Polismyndighetens ingripande torde sålunda hava berövat Nylén honom eljest tillkommade rätt att fritt försälja kaffepartiet. Huruvida Nylén faktiskt haft möjlighet att under den korta tid av några få dagar, som förflutit från varans omhändertagande till dess Kungl. Maj:ts beslut förelegat, försälja kaffet, torde däremot vara ovisst och har Nylén i allt fall härutinnan icke förebragt erforderlig utredning.

Stockholm, statskontorets byrådirektörs- och ombudsmansexpedition den 22 april 1927.

Adil Wifvesson.